

Discussie

TEGENGIF ZONDER GIF

Bram van Stolk en Cas Wouters

In de kritiek van Marjolein Morée kunnen wij veel minder controversen vinden dan haar polemische stijl zou doen verwachten. Zinnen als "heersende ideaalbeelden lieten vrouwen, zonder dat zij zich dat zelf realiseerden, weinig andere keuzes dan die welke binnen die moraal geïncorporeerd konden worden" getuigen van instemming met hetgeen wij in ons boek betoogden. Daarin komt tot uitdrukking dat de idealen, de geschreven en ongeschreven regels in termen van de dominante sekse en van de dominante sociale klassen waren gesteld; hun positie diende als uitgangspunt. De tegenspraak tussen haar visie en de onze, die zij breed uitmeet, heeft zij zelf in het leven geroepen door ons gedachten en begrippen in de schoenen te schuiven die wij niet hebben gebruikt. Zo suggereert zij dat wij onvrede en verzet van vrouwen vóór de jaren zestig uitsluiten en dat wij zouden spreken van een onomstreden ideaal van harmonieuze ongelijkheid. Wij hebben het echter over een *dominant* ideaal, waarmee al gezegd is dat daarvan afwijkende idealen - en gedragingen - ook voorkomen.

Evenmin spreken wij ooit over een harmonie in de feitelijke verhoudingen tussen de seksen, laat staan dat wij een "ogenschijnlijke harmonie" op 'face value' zouden hebben genomen. De manieren- en adviesboeken over huwelijk en seksualiteit, en de schriftromans die wij als bronnenmateriaal aanboorden, documenteren het omgangsideaal, niet de omgang. Morée zou ons in verlegenheid hebben gebracht wanneer zij soortgelijk materiaal had gevonden waaruit bijvoorbeeld was gebleken dat vrouwen in de bedoelde periode ertoe werden genood het initiatief in bed te nemen of om carrière te maken tegen de zin van haar man in. Een schriftroman waarin op de laatste pagina de man wegstroopt in de armen van de vrouw terwijl zij zegt "Niets mag je ooit nog angstig maken, dat zal ik niet dulden" was terzake geweest - de citaten over "latente onvrede" en "onuitgesproken verzet" niet. De marge voor individuele, laat staan collectieve uitingen daarvan was

klein, getuige de ontslagbepalingen, de fiscale benadeling van vrouwen, etc. waarover Morée zelf spreekt. Met dergelijke bepalingen en wetten werden vrouwen tot de orde van het dominante omgangsideaal geroepen.

Marjolein Morée oefent kritiek uit op het figuratie-ideaal van harmonieuze ongelijkheid alsof het om een ideaal-type in de zin van Max Weber zou gaan. Ideaal-typen zijn geïdealiseerde abstracties van de werkelijkheid, terwijl wij het hebben over echte idealen, in ons geval omgangsidealen. Tegen het verwarren van het begrip figuratie-ideaal met Max Weber's "ongelukkige begrip ideaal-type" waarschuwde Norbert Elias al in zijn voorwoord tot ons boek (p. 12).

Marjolein Morée presenteert haar "gedeeltelijk verwerkte onderzoeksresultaten als tegengif" en zij pareert daarmee een aanval op vrouwen die nooit is gedaan. Wie er ook heeft gesproken van "vrijwillige erkenning van ondergeschiktheid" van vrouwen of heeft beweerd dat hun zwijgen toestemmen betekent, wij niet. De woorden noch de gedachten passen in de sociologie waar wij voor staan. Tegengif zonder gif is gewoon gif.